

SÁROSI-BLÁGA ÁGNES

VIDÉKI TÁRSADALOM, HATALOM ÉS TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓ

Bernadett Csurgó, Nicolae Mathieu, Boldizsár Megyesi (ed.): Rural society, power and social integration.

Centre for Social Sciences, Budapest, Debrecen University Press, LADYSS – Social Dynamics and Recomposition of Spaces Laboratory, Paris, 2023, 460 p.

A *Rural society, power, and social integration* című tanulmánykötetet Kovách Imre 70. születésnapjának tiszteletére szerkesztették kollégái, Csurgó Bernadett, Mathieu Nicole és Megyesi Boldizsár. A kiadványban közölt tanulmányok témáinak sokasága Kovách Imre több mint 40 éves tudományos munkásságának hatását, gazdag kutatási érdeklődését, témáit és megközelítéseit szemlélteti a vidékszociológia területén.

A tanulmánykötet szerkesztői az előszóban röviden összefoglalják Kovách Imre tudományos pályafutásának fontosabb állomásait, és jelzik, hogy munkássága három fő fogalom köré épül: vidéki társadalom, hatalom és társadalmi integráció. A kötetben szereplő fejezetek főként ezekhez a fogalmakhoz kapcsolódnak.

A kiadvány három fejezetre tagolódik. A *történelmi perspektívák (Historical perspectives)* című fejezet öt tanulmányt foglal magába. Leo Granberg esszéje a paraszttalanítás-elmélet kialakulásának történetét, valamint az európai vidékszociológia nemzetközi tudományos közösségének munkásságát meséli el, amelynek Kovách Imre az elmúlt évtizedekben egyik vezető alakja volt. A szerző emellett bemutatja a vidéki átalakulások néhány új jellemzőjét, mint például az élelmiszer-válság és az éghajlatváltozás, és igyekszik megérteni a vidéki emberek szerepét az átalakuló társadalmakban.

Dupcsik Csaba írásának középpontjában a parasztság áll, és Kovách Imre paraszttalanításról szóló elméletének hátterét tárgyalja társadalomtudomány-elméleti és történeti szempontból. Három dimenzióra összpontosít annak érdekében, hogy megértsük Imre fogalomhasználatát: (1) a parasztság fogalmának alkalmazása; (2) a parasztság és a paraszttalanítás hanyatlásának vagy eltűnésének társadalmi mechanizmusai; (3) a paraszt fogalmához kapcsolódó normativitás. E dimenziók

kidolgozásakor Dupcsik számos szociológiailag releváns és/vagy jellemző példát hoz a parasztság fogalmának és tudományos reprezentációinak megértéséhez.

Valuch Tibor a munka kikényszerítésének történetét mutatja be Magyarországon a kommunizmus előtt, alatt és után. Ez szorosan kapcsolódik Imre kutatási érdeklődéséhez a szocializmus alatti társadalmi változásokról és a posztkommunista időszak társadalmi átmenetéről, és kapcsolódik egyik fő fogalmához, a hatalom és a hatalmi viszonyok fogalmához is.

A magyar társadalmat társadalomtörténeti szempontból megközelítő további két tanulmány Imre kutatási érdeklődésének egy másik fontos fogalmát, a társadalmi integrációt/ dezintegrációt érinti. Takács és Tóth P. tanulmánya a társadalmi dezintegráció és kirekesztés egy esetét tárgyalja mikrotörténeti szempontból. Elemzik a homoszexuális egyének, pontosabban a meleg férfiak személyes tapasztalatait az államszocializmus korszakában. Megállapították, hogy a meleg férfiak egy dezintegrált kisebbségi csoport tagjai voltak. A társadalmi elnyomás magas szintje a rendszerszintű integráció hiányával párhuzamosan kognitív elszigetelődést eredményezett, és a homoszexuális férfiak gyakran kénytelenek voltak a titkolózást választani és fenntartani a heteroszexuális homlokzatot. Esetük a társadalmi kirekesztés mechanizmusait mutatja be, amelyek révén szinte láthatatlan kisebbséggé kényszerültek válni.

A kötet utolsó történeti tanulmányának szerzője Tóth Ágnes. Ez az írás a magyarországi németek néhány személyes jóvátételének kérdéseit tárgyalja szintén egy kisebbségi csoport tapasztalatainak szempontjából az államszocializmus idején.

A kiadvány második fejezete az Imre magyarországi szociológiai szintéren betöltött mozgató és szervező szerepére reflektál, aki kutatócsoportokat és együttműködések épít és szervez a magyar társadalom szerkezetének és mechanizmusainak feltárása és megértése érdekében. A kiadvány szerkesztői megjegyzik, hogy Imre új módszerek és megközelítések alkalmazását és különböző nézőpontok bevonását kezdeményezi, mint például a hatalom, az integrációs és dezintegrációs mechanizmusok, a területi egyenlőtlenségek és az újraelosztás. 2002 és 2020 között hét szerkesztett kötete jelent meg (Kovách 2020a, 2020b, 2017, 2011, 2006, 2002; Kovách Imre et al. 2012), amelyek az ő és kutatócsoportjai e témákban végzett munkájának főbb eredményeit mutatják be. A kötet ezen részének szerzői az általa mentorált tanítványai és fiatalabb kollégái, illetve a kutatásaiban részt vevő kollégái.

Kristóf Luca tanulmánya a kilencvenes években végzett nemzetközi elit- és társadalmi rétegződési kutatási projekthez kapcsolódik. A szerző ez a projekt alapján

végezte doktori kutatását. A kulturális elit kutatását a 2010-es évektől kezdve az eredeti kutatáshoz hasonló módszerekkel folytatta. A kötetben szereplő tanulmánya a magyar kulturális elit 2010 előtti és utáni útkereséseit és rekrutációját mutatja be.

A politika és a hatalom szerepe a társadalmi rétegződésben és egyenlőtlenségekben szintén jelentősen hangsúlyos Imre munkásságában. A kötetben három tanulmány kapcsolódik ehhez a témához. Bódi Ferenc és Bódi Mátyás egy hagyományos társadalompolitikai kérdést elemez politikai földrajzi szempontból: a politikai választásokat és a választási részvételt. Huszár Ákos és Szabó Andrea tanulmányukban a politikai preferenciát a társadalmi mobilitás szubjektív érzékelésével kapcsolják össze. Elemzésük az Imre által 2015-től napjainkig vezetett, a társadalmi mobilitással és integrációval foglalkozó átfogó kutatássorozat egyik nagymintás felmérésén alapul. Egy új elméleti elemzési modell - az úgynevezett integrációs modell - a magyar társadalom társadalmi rétegződésének leírására, a munka legfőbb eredményeként került kidolgozásra. Az ebben a témában megírt harmadik tanulmányban Gerő Márton és Hajdu Gábor a magyar társadalom politikai polarizációs folyamatairól írnak. Elemzésük az Európai Társadalmi Felmérés (ESS) tíz hullámára épül. Megállapítják, hogy az állam politikájával kapcsolatos vélemények, az elégedettség és az államba vetett bizalom erősen összefügg a politikai orientációval. Elemzésük azt is bizonyítja, hogy a baloldali és jobboldali csoportok közötti távolság az elmúlt évtizedekben nőtt.

A kötet második fejezetének további négy tanulmánya a társadalmi integráció térbeli aspektusaira összpontosít a vidék-város különbségtől a migrációs folyamatokig. Czibere tanulmányában a családszerkezeteket tekinti át, és a Huszárral és Szabóval azonos kutatásból származó 2018-as nagymintás felmérést elemelve azt állítja, hogy Magyarországon négy tipikus családtípus létezik: (1) nélkülöző, idősödő, vidéki, gyermektelen, dolgozó családok; (2) stabil, vidéki, gyermektelen, középosztálybeli családok; (3) stabil, vidéki, alsó-középosztálybeli, gyermekes családok és (4) nagyvárosban élő, párban vagy egyedül élő, magasan képzett középosztálybeli családok.

A kötet második fejezetének további tanulmányai a társadalmi hálózatok térbeli dimenzióit elemzik. Huszti et al. tágabb képet adnak a területi különbségek személyes hálózatokra gyakorolt hatásairól. Balogh és Győri tanulmánya szintén a magyar társadalom területi egyenlőtlenségeire fókuszál. Ők a fent említett, Imre által vezetett nagymintás kutatássorozat legújabb, 2021-es adatsorát használták fel. A kötet e részének utolsó, Papp et al. által írt tanulmánya egy másik társadalmi-térbeli kérdést vesz górcső alá: a külföldre vándorlást, pontosabban a COVID-19 járvány negyedik

hullámában a migrációs szándékot. Elemzésükhöz ők is a legújabb, 2021-es adatállományt használták fel.

A kötet harmadik fejezete Kovách Imre klasszikus szociológiai kérdésekben és vidékszociológusként elért nemzetközi elismerését és vezető szerepét igazolja. Így ez a fejezet olyan nemzetközi mezőnyben ismert szerzőktől tartalmaz tanulmányokat, mint Karl Bruckmeier, Vera Majerova, Krzysztof Gorlach, Leo Granberg, Krzysztof Gorlach, Nicole Mathieu, Peter Erhström, Willem Korthals Altes, Silvia Sivini, vagy Giorgio Osti.

Vera Majerova tanulmányában a vidéki szociológia történetét ismerteti Cseh-szlovákiában, a Cseh Köztársaságban és Szlovákiában. A vidéki életkörülmények és a mezőgazdaság tanulmányozásával bemutatja, hogyan maradt fenn a vidékszociológia a szocialista időkben.

Gorlach és szerzőtársai a fenntartható fejlődés fogalmát vizsgálják újra. Ezt a fogalmat Imre több kutatási projektben, például a CORASON projektben is tanulmányozta.

Kovács Katalin tanulmánya Imre azon kutatásaihoz kapcsolódik, amelyeket a projektosztály vidékfejlesztésben betöltött szerepével kapcsolatban végzett. Míg a kilencvenes években a projektosztály felemelkedése, addig az elmúlt évtizedekben a hanyatlása volt tapasztalható, ahogyan azt Kovács Katalin e könyvben található tanulmánya is bemutatja. Szerinte ennek három fő oka van: a menedzsmenttudás már nem annyira hiánycikk, a pályázatok egyszerűbbé váltak, és az egész rendszer 2012 után erősen centralizálttá vált.

Giorgio Osti tanulmánya a periférikus vidéki térségek kormányzására összpontosít. Azt állítja, hogy a korporatizmus lehet az a kormányzási modell, amely segíthet a mindig ismétlődő hatalmi viszonyok felszámolásában, a centralizáció elkerülésében, valamint a törékeny vidéki térségekben rugalmas és autonóm vidéki közösségek kialakításában.

Peter Ehrström a deliberatív módszerek mellett érvel tanulmányában. Egy pókhálószerű nyolcszög alakú ábrával elemzi a rurbanizált területeket, hogy bemutassa, hogyan jelenik meg az átalakulási nyomások sokasága egyes településeken, és rávilágítson az egyidejű folyamatok és nyomások fokozati eltéréseire. Ehrström szerint ezek a nyomások világosan mutatják a helyi cselekvési tervek és stratégiák szükségességét, de azt is, hogy tanácskozási módszereket kell alkalmazni, és javítani kell a (társadalmi) fenntarthatóságot a potenciálisan vitatott rurbanizált területeken.

Csurgó és Megyesi tanulmányukban a vidék-város különbségeket a társadalom és a közösség Tönnies-féle megkülönböztetésével elemezte. Azt elemezték, hogy a társadalmi tőke különböző elemei hogyan jelennek meg a városi és a vidéki területeken, és ez hogyan függ össze egy terület városi és vidéki jellegének megítélésével.

A Silvia Sivini által írt olaszországi esettanulmány az olaszországi agrárregenerációt mutatja be. Szerinte a generációs megújulás kulcsa az újszerű kezdeményezések, alternatív módszerek és rés piacok megerősítése lehet.

Willem Korthals Altes hozzászólásában a Horizont 2020 keretében megvalósuló RURALIZATION projekt keretében készült kutatások és jelentések alapján a romániai Teleorman példáján keresztül tekinti át a kormányzás minősége, a földhöz való hozzáférés és a vidékfejlesztés közötti kapcsolatot. A tanulmány kapcsolódik Imre legújabb, a különböző típusú gazdaságok földhasználatával és a vidéki térségek földhasználati minták szerinti osztályozásával kapcsolatos vizsgálataihoz.

Lehel Peti a vidéki gazdálkodás változásait mutatja be egy erdélyi településen; ugyanaz az ország, de más szemszögből.

A fejezet további részében két olyan írás van, amely a XXI. század kihívásait tárgyalja. Christian Barika Igbeghe, Balogh Péter és Bai Attila a biomassza szerepét vizsgálja a fenntartható biogazdaság megvalósításában. Érvelésük szerint a biomasszáért egyre nagyobb verseny folyik az élelmiszeripar, az állattenyésztés és az energia-termelés között.

Iva Pires tanulmányában a Közös Agrárpolitika (KAP) előtt álló kihívásokat tárgyalja, amelyekkel a politikai válság korában egy egészséges élelmezési rendszer megteremtése érdekében kell szembenéznie. A tanulmány fő kérdése az, hogy a KAP és az új európai stratégiák, mint például a "Farm to fork" stratégia vagy a biodiverzitási stratégiák képesek-e választ adni a kihívásokra.

A kötet utolsó tanulmányának szerzője Karl Bruckmeier, aki szisztematikusan áttekinti, hogyan vált egyre érzékenyebbé a szociológiai tudástermelés a természet- és környezettudományok iránt. Bruckmeier tanulmányát a kötet szerkesztői azért helyezték el a zárófejezetben, hogy egyrészt hangsúlyozzák, milyen meghatározó szerepet játszott Imre munkásságában és gondolkodásában, másrészt azért, mert lehetőséget ad a kötetben bemutatott főbb pontok, témák és megállapítások Imre jelenlegi és jövőbeli tudományos munkásságával kapcsolatos összefoglalására. Bruckmeier szerint a vidék- és a környezetszociológia voltak az első olyan társadalomtudományok, amelyek már nem hagyhatták figyelmen kívül a természethez és az

ökológiai környezetbe fűződő társadalmi kapcsolatokat. A XXI. század elején egyértelmű, hogy a diszciplináris határok akadályozzák a globális problémák tanulmányozását. Imre különböző kutatásaiban, a társadalmi integráció, a vidékkutatás és a fenntarthatóság témakörében azt igyekszik feltárni, hogy az erőforrások és a hatalom egyenlőtlen elosztása hogyan eredményezi mind a természet, mind az emberek túlzott kizsákmányolását. Ennek az összetettségnek a jobb megértésével új lehetőségek jelenhetnek meg a kortárs kihívások kezelésére.

A kiadvány előszavában a szerkesztők hangsúlyozzák, hogy a bemutatott témák, módszerek és megközelítések sokfélesége nem képes teljes mértékben összefoglalni Imre munkásságát és annak hatását, bár minden írás kapcsolódik hozzá, vagy inspirálta őt. Ugyanakkor a kiadvány nem tudja és nem is célozza meg azt, hogy röviden összefoglalja Imre több mint 250 cikkét, könyvfejezetét vagy kötetét. A több mint 2500 hivatkozás hatását sem lehet egy kötetben bemutatni. Ehelyett a kötetnek a fő célja az, hogy tiszteljen Imre előtt a hetvenedik születésnapján, és hogy megmutassa munkássága sokszínűségét. A szerkesztők kiemelik továbbá, hogy Imre merész lépéseket tett a tudományos elit körében annak érdekében, hogy felhívja a politikai döntéshozók figyelmét a vidéki társadalmak sokszínűségére és az európai területeken zajló változásokra, amelyeket gyakran figyelmen kívül hagynak vagy elhanyagolnak. Ez inspiráló lehet új projektek végzése, valamint a társadalomtudományok és az agrár-, vidékfejlesztési, sőt más szakpolitikák közötti kapcsolat megerősítése szempontjából.